

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТКУ ХОРТИНГУ
ЯК НАЦІОНАЛЬНОГО ВИДУ СПОРТУ УКРАЇНИ ТА ЙОГО
ФІЛОСОФСЬКЕ І ПСИХОЛОГІЧНЕ ПІДґРУНТЯ ЯК
ВИДУ БОЙОВОГО МИСТЕЦТВА

УДК 796.85 (477) : (091 : 71)

*Владислав Белан,
м. Київ*

**ХОРТИНГ – ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОГО ВИДУ СПОРТУ УКРАЇНИ**

Постановка проблеми. На сьогоднішній день для популяризації здорового способу життя спорт є невід'ємною частиною навчання та виховання всіх верств населення України. Крім того, спорт розвиває ініціативність, відповідальність, дисциплінованість, наполегливість і т. ін. у людей, які ним займаються систематично. Хортинг відповідає сучасним тенденціям зміцнення та збереження здоров'я на основі традиційних духовних цінностей українського народу. Для всіх верств населення актуальним хортинг залишиться назавжди, бо це один із найстаріших видів бойового мистецтва на теренах нашої країни, хоча найбільшого розвитку та визнання він отримав лише в незалежній Україні.

Мета статті – теоретично дослідити виникнення та розвиток хортингу як національного виду спорту України; уточнити, наскільки важливим цей вид спорту є для сучасної української молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слово „хортинг“ походить від назви відомого у світі славетного острова Хортиця, де була розташована Запорозька Січ, яка відіграла прогресивну роль в історії українського народу. Саме острів Хортиця став тим оплотом воїнів, де вдосконалювалося бойове мистецтво українського народу з метою захисту рідного краю.

Українська сучасна дитячо-юнацька оздоровча система „хортинг“ за короткий час існування набула популярності не лише серед дітей та молоді, а й широкого загалу населення, отримала державну підтримку, реформувавшись у національний вид спорту, який було засновано в Україні у 2008 році. Офіційне визнання хортингу національним видом спорту відбулося за наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту до Дня Незалежності України (наказ № 3000 від 21 серпня 2009 р.). Цим наказом Міністерство рекомендувало засновнику хортингу Е. А. Єрьоменку як президенту Всеукраїнської федерації хортингу до 20.08.2011 року розробити програму розвитку нового виду спорту на 4 роки, відповідні пропозиції щодо спортивної класифікації, правила проведення та суддівства змагань, методичні рекомендації до їх проведення та суддівства, передбачити заходи щодо подальшого розвитку цього виду спорту в Україні.

Розробка правил змагань з хортингу, їх кваліфікаційна система були спрямовані на виявлення техніки самозахисту та спортивних прийомів рукоборства, ініціатором якого виступив видатний спортсмен Е. А. Єрьоменко – випускник Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту, чемпіон світу з боксу, боротьби і важкої атлетики (1995 р.), а нині аспірант Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, народжений у м. Дніпродзержинську Дніпропетровської області на тих землях, де століттями поважалися та передавалися з покоління в покоління багаті народні культурні та бойові традиції українського козацтва війська запорозького. Ще під час навчання на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка Е. А. Єрьоменку довелося не раз спілкуватися з видатним істориком-дослідником, завідувачем кафедри історії України, доктором історичних наук, професором Володимиром Івановичем Сергійчуком, який збирав історичні матеріали щодо фізичної підготовки та військово-педагогічних традицій козацтва. В них йшлося зокрема про історичну спадщину Придніпров'я, де й досі проживають етнічні нащадки мужніх і досконалих воїнів-пращурів, представників козацтва і де збереглися традиції, покладені згодом в основу розбудови головного осередку вільних козацьких земель, духовним та культурним центром яких була впродовж декількох століть Запорозька Січ (острів Хортиця та навколишні землі Придніпров'я).

Ці традиції славетної української історії зумовили як назву національного виду спорту, так і його широкий арсенал технічних прийомів для застосування в системі бойового мистецтва хортингу.

Тож ідея виникнення хортингу як комплексної системи самовдосконалення особистості, заснованої на фізичному, морально-етичному та духовному вихованні, пов'язана з відродженням давніх народних традицій, що передавалися з покоління до покоління [3].

У пошуках його витоків загляємо у глибину століть. За описами античних істориків відомо, що у дохристиянські часи нашу землю населяли воївничі племена скифі та сармати. Сарматів і нині вважають одними з найвправніших воїнів в історії людства.

Отже, є всі підстави припустити, що традиції бойового виховання предків нашого народу тягнуться ще від скифів і сарматів. Цікавий і той факт, що навіть на багатьох географічних картах до XVI століття територію України позначали назвою „SARMATIA“ [1; 3; 4].

У Київській Русі фізичне виховання розвивалося та ґрунтувалося на основі багатовікових народних традицій. Найбільшого поширення набули народні ігри, кулачні двобої та боротьба. Оскільки нашим пращурам доводилося багато воювати, то й ігри мали відповідне забарвлення. Вони забезпечували давньоруському населенню відновлення фізичних і моральних сил, активний відпочинок, належний стан здоров'я та фізичної підготовки. З історії відомо, що польська, литовська й українська шляхта, а згодом і московське дворянство часто віддавали своїх синів для виховування на Запорозьку Січ: вважалося, що тільки там, у середовищі відважних воїнів, можна отримати спеціальну фізичну підготовку й загартувати дух. Саме Запорозька Січ була місцем народження козацької доблесті й військового духу того часу, оплотом багатотисячної армії

воїнів, яка виробила для себе у перервах між походами правила суворої дисципліни та самопожертви. Хортиця стала притулком воїнів, де постійно вдосконалювалося бойове мистецтво як у завойовницьких цілях, так і з метою захисту рідного краю.

Турніри між найсильнішими воїнами, представниками козацьких куренів, та рукопашні сутички проводилися практично постійно і з різних приводів: для визначення керівників куренів і сотень, на гуляннях і святах, з метою помирити посварених козаків або навіть групи козаків. Традиційні двобої у живому колі козаків, які отримали влучну назву „хорті“, проводилися не тільки на центральному майдані Січі, а й у будь-якому іншому місці і під час походів, і під час відпочинку, для того щоб підтримувати бойові навички на випадок смертельних сутичок із ворогом. У *козацький хорт* (відкрите коло з козаків) виходили учасники двобоїв без зброї, заздалегідь віддаючи її товаришам по куреню. Якщо у хорт козак виходив на змагальний двобій захищати честь куреня, то за нього вболівала вся сотня. У таких двобоях дозволялося обмотувати руки ганчір'ям, але наглядовий (так звали вікового козака, який дивився за двобоем у середині кола) стежив за тим, щоб у ганчірку не замотували каміння, у штанях не було прихованої зброї, а самі учасники двобою були тверезі. Будь-які порушення цих правил каралися позбавленням права голосу на козацьких нарадах. Виходити на хорт для двобою у нетверезому стані уважалося недостойним честі козака, адже за нього вболівали побратими.

Ідея відродження у сучасному хортингу оздоровчих, бойових, культурних, військово-патріотичних традицій Запорозької Січі як комплексної системи самовдосконалення особистості, заснованої на фізичному, морально-етичному та духовному вихованні, пов'язана з відродженням давніх народних традицій усіх етнічних груп і народностей, які населяли острів Хортиця. З історії відомо, що серед вільних козаків Січі, які разом переносили тяготи бойового життя під час походів, були представники близько сорока різних національностей. Серед такого інтернаціоналу порівняно більшими групами були представлені слов'яни, а також зустрічалися представники татар, австро-угорців, романської групи, грузини, азербайджанці, вірмени, турки, азійська група, євреї, цигани та навіть араби й африканці. Закон був для всіх один – жити чесно, стежити за своїм здоров'ям і дотримуватися військових традицій.

У проведенні ігрищ і двобоїв могли брати участь представники будь-яких народностей, головне – дотримання людських правил: не кусатися, не лізти у штани (це означає не хапати за пах), не виколювати очі, не виламувати пальці, не класти каміння у ганчір'я, яким обмотували руки, і не бити суперника головою об землю. Все інше тими первинними правилами було дозволено. Козацьке коло – *хорт* позначали на землі шляхом окреслення палицею кола, або на траві, визначаючи територію хорту невеличкими кілочками чи гілками дерева. Двобої проводилися доти, поки один із бійців не опинявся зверху на переможеному суперникові або до можливої втрати свідомості одного із суперників. Коли перемога одного козака над іншим ставала очевидною, наглядовий подавав команду припинити двобій, розбороняв сутичку, відтягуючи верхнього хортингіста, щоб той не мав можливості покалічити або смертельно вразити суперника. Ці старі правила двобоїв Запорозької Січі після її розформування

териною II перейшли до донських і кубанських козаків. Зокрема військово-спортивне мистецтво кубанських козаків „Буза“ з успіхом розвивається на території Росії, зберігаючи ці випробувані часом правила і сьогодні. Давнє жорстоке мистецтво змушувало козаків виживати колективно, спираючись власні сили, дисципліну і військової вишкіл. Навіть сучасні бої без правил не можна порівняти з тими двобоями, які проводили кошові отамани на Січі. Крім рукопашних сутичок, постійними були і тренінги з різною холодною зброєю, зокрема козацькою шаблею, ножем і палицею (прямий посох довжиною 150 см).

З різних історичних джерел відомо [1; 2; 3; 4], що на Хортиці козаки також постійно вдосконалювали навички володіння короткою і довгою сокирою, кинджалами різної величини, списами та сталевими прутами. Стрільба з пістоля у козаків була теж важливим елементом підготовки. Між походами козаки проводили змагання в майстерності самооборони, що давало їм можливість вдосконалити практичні навички. Виховання фізично та морально досконалих козаків забезпечувала достатньо ефективна система фізичної підготовки, яка включала: початковий відбір молоді; її фізичне виховання у січових школах і школах джур.

За часів козацтва українськими землями нерідко мандрували молоді хлопці (хортинці) й мірялися силою із сільськими парубками. Перемога в таких двобоях високо цінувалась у селян, а переможець на тривалий час ставав героєм парубочої громади.

Аналізуючи наукову літературу, історичні документи, фольклорні та етнографічні матеріали, можна констатувати, що на Запорозькій Січі існував культ фізично досконалої людини. Він був зумовлений тим, що:

- запорозькі козаки ніколи не обирали старшинами фізично недосконалих людей;
- свій вільний час запорожці присвячували виконанню фізичних вправ та особистій бойовій підготовці;
- одним з основних критеріїв переходу молодика у вищий ранг „істинного“ запорожця була його фізична підготовленість;
- у січових школах і школах джур панувало фізичне виховання;
- існувало чимало легенд і переказів про надприродні можливості козаків, які часто переповідали їх молоді.

Поєднання культу фізичної досконалості, високої моралі та духовності створило справжніх лицарів, еліту й гордість українського народу. Його фізична культура, розвиваючись на власній національній основі, не мала замкнутого й обмеженого характеру. Водночас, убираючи в себе найкращі зразки європейської культури, фізична культура українців за своїм соціальним значенням та спрямованістю ґрунтувалася передусім на звичаях і традиціях свого народу.

У період між походами на Січі лікувалися травами за народними методами загоєння ран, використовували методики оздоровчих фізичних навантажень для одужання та з профілактичною метою, засоби оздоровчого дихання та виконання фізичних вправ для підтримки належного стану здоров'я, проводилися змагання з майстерності самозахисту. Система підготовки, виховання характеру в жорстоких рукопашних двобоях, в яких перевага віддавалася техніці самооборони, вдосконаленню майстерності та надбанню змагального духу запорозьких козаків, були покладені в основу національного виду спорту хортинг.

Тож кілька років тому група заслужених тренерів і майстрів спорту контактних видів єдиноборств, керуючись власним спортивним досвідом участі змаганнях найвищого рівня та давніми традиціями виховання молоді, створили новий вид змішаного єдиноборства – хортинг, який успішно розвивається у спортивному аматорському і професійному напрямах, визнаний в Україні та у двадцяти шести країнах світу.

Сучасний український хортинг – універсальна система змішаного єдиноборства, яка втілила у собі найбільш ефективні та дієві прийоми спортивних і прикладних єдиноборств та бойових мистецтв. Виховна і філософська основа хортингу – здоровий спортивний дух людини та славні традиції козаків Запорозької Січі.

Розвиток хортингу має на меті спортивне виховання сильного й здорового суспільства на основі традиційних духовних цінностей українського народу. Перший навчально-тренувальний семінар з хортингу було проведено у м. Києві (20 вересня 2008 р.). У ньому взяли участь 65 тренерів, інструкторів та спортсменів із 14 областей України. Після цього хортинг почав поширюватися по різних областях країни. Невдовзі навчально-тренувальні семінари з хортингу були проведені у містах:

- 1) Дніпропетровську (25–27 вересня 2008 р.),
- 2) Запоріжжі (28 вересня 2008 р.),
- 3) Донецьку (10–12 жовтня 2008 р.),
- 4) Рівному (18 жовтня 2008 р.),
- 5) Трускавці (27–28 жовтня 2008 р.),
- 6) Броварах (29 листопада 2008 р.),
- 7) Лубнах (17–18 січня 2009 р.),
- 8) Судаку (3–4 березня 2009 р.)

Після низки семінарів відбулися й перші змагання з хортингу, на яких були апробовані правила змагань (спортивна база кийівської середньої школи № 214 (1 листопада 2008 р.). У них узяли участь понад 100 учасників. 1 березня 2009 р. було проведено перший відкритий чемпіонат Автономної Республіки Крим з хортингу в смт. Кіровське.

25 березня 2009 року відбулася офіційна реєстрація Української Федерації Хортингу в Україні. Перший всеукраїнський турнір з хортингу серед юнаків, кадетів та юніорів (96 спортсменів з різних областей України) пройшов у смт. Пуца-Водиця (29 березня 2009 р.), а перший всеукраїнський турнір серед дорослих – на спортивній базі загальноосвітньої середньої школи № 104 м. Києва (10 травня 2009 року).

Видатною подією щодо популяризації та розвитку хортингу було рішення колегії Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту (від 09.02.2010 р. № 1/5.3.3.) про внесення хортингу до Переліку визнаних видів спорту в Україні. На підставі рішення колегії Наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту (№ 306 від 9 лютого 2010 р.) „Про внесення змін до Переліку видів спорту, що визнані в Україні“, зареєстрованим Міністерством юстиції України (25 лютого 2010 р. за № 186/17481), „хортинг“ було внесено до Переліку видів спорту, що визнані в Україні (№ 71).

Подальший динамічний розвиток хортингу в Україні не залишився без закордонних тренерів та спеціалістів єдиноборств, які ввійшли до складу організації. Це зумовило проведення першого міжнародного турніру з хортингу, присвяченого Дню Перемоги (м. Київ, 9 травня 2010 р.), за участю команд з України, Росії (Рязанської області, Республіки Чувашія) та команди Грузії. Такий стрімкий розвиток хортингу в Україні дав підстави для створення відділень федерації цього виду спорту не тільки в нашій країні, а й за кордоном. І вже 31 січня 2011 року Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту затверджує навчальну програму і дає дозвіл на відкриття відділень хортингу в дитячо-юнацьких спортивних школах (ДЮСШ) та спеціалізованих дитячо-юнацьких школах олімпійського резерву (СДЮШОР).

Перший офіційний чемпіонат України серед чоловіків та жінок відбувся у м. Бровари Київської області (26–27 березня 2011 р.) на спортивній базі економіко-технологічного університету, в якому взяло участь понад 120 спортсменів із 16 областей України. За підсумками проведення переможцям змагань були вперше присвоєні спортивні звання „Майстер спорту України“. Першим майстром спорту України з хортингу став студент Національного університету фізичного виховання і спорту України – *Олександр Милов* (тренер В. С. Шевчук). А другий чемпіонат України серед чоловіків та жінок відбувся на головній спортивній арені України – у Київському палаці спорту (22–23 березня 2012 р.), в якому взяли участь збірні команди 18 областей України (157 спортсменів). Того ж року було успішно проведено Відкритий Кубок України з хортингу (м. Дніпродзержинськ Дніпропетровської області), в якому взяли участь понад 30 команд України та Росії (172 учасники з 22 областей України та збірна команда з хортингу Російської Федерації). Третій офіційний чемпіонат України федерація хортингу також провела у Київському палаці спорту (22–23 березня 2013 р.), в якому змагалися кращі збірні команди країни та Автономної Республіки Крим (загалом 21 області України) [1].

За короткий час існування хортинг охопив фізкультурно-оздоровчою та навчально-виховною діяльністю всі області України й Автономну Республіку Крим. Видатні поети і музиканти складають вірші та пишуть пісні про національний вид спорту України – хортинг, який має свої атрибути, емблему, прапор, гімн та марш хортингу. Відомі художники пишуть картини на тематику цього національного виду спорту України. Чималою подією в розвитку хортингу в Україні стало його офіційне введення до варіативної частини програм з фізичної культури для 5–9 і 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (гриф Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України „Рекомендовано“ згідно з листами-розпорядженнями № 1/11–8601 та № 1/11–8604 від 15.09.2011 р.). Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України було також рекомендовано відкрити відділення хортингу у вищих навчальних закладах України I–IV рівня акредитації („Щодо запровадження спеціалізації з національного виду спорту хортинг у вищих навчальних закладах“ № 1/11–10420 від 09.11.2011 р.). А згодом Міністерство прийняло рішення про введення хортингу в позашкільні навчальні заклади (лист-розпорядження № 1/11–19310 від 14.12.2012 р. про схвалення навчальної програми з хортингу для позашкільних навчальних закладів та надання грифа „Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України“).

У міжнародному спортивному співтоваристві хортинг розвиває Всесвітня Федерація Хортингу (World Horting Federation), яка заснована в Україні (м. Київ) громадянином України Едуардом Єрґоменком. Вона є міжнародною громадською організацією фізкультурно-спортивного спрямування, що розвиває та культивує хортинг у світовій класифікації змішаних спортивних єдиноборств. Основна мета федерації – здійснення комплексної програми популяризації хортингу як самостійного виду спорту на міжнародній арені. У Міжнародних правилах хортингу існує декілька різнопланових розділів змагань. В одному з них ідеться про двораундовий комплекс спортивного двобою, який охоплює весь арсенал прийомів самозахисту людини, що включені у спортивну змагальну програму.

Сучасний хортинг як спортивне єдиноборство обіймає результати узагальнення багаторічного досвіду та творчих винаходів тренерів, учених, спортсменів України та багатьох інших країн світу, які збагатили його техніку найбільш ефективними й раціональними прийомами, об'єднавши кращі досягнення різних видів єдиноборств. Таким чином, хортинг представляє новий напрям комплексного змішаного єдиноборства у світі (ММА Horting), але два різнопланові раунди двобою суттєво відрізняють його від інших єдиноборств завдяки своєрідним правилам змагань, які донині у світовому спорті не застосовувались. Цей спортивний винахід залучає до змагань з хортингу спортсменів багатьох інших видів єдиноборств, чим обумовлює масовість учасників змагань з хортингу.

Всесвітня Федерація Хортингу підтримує відкрите конструктивне співробітництво з усіма, хто готовий зміцнювати позиції хортингу на міжнародній арені. Громадська організація „Міжнародна Федерація Хортингу“ зареєстрована в Україні Міністерством юстиції України (6 серпня 2009 р., свідоцтво № 3162) за поданням 7 країн світу: України, Росії, Куби, Греції, Литви, Грузії, Туркменістану. Станом на 1 січня 2014 р. членами Міжнародної Федерації Хортингу є 26 країн: Україна, Російська Федерація, Грецька Республіка, Грузія, Республіка Куба, Республіка Туркменістан, Литовська Республіка, Сполучені Штати Америки, Китайська Народна Республіка, Федеративна Республіка Німеччина, Сполучене Королівство Великобританія, Франція, Словацька Республіка, Угорщина, Бангладеш, Ісламська Республіка Іран, Республіка Білорусь, Італійська Республіка, Республіка Польща, Естонська Республіка, Палестина, Азербайджанська Республіка, Народна Демократична Республіка Алжир, Республіка Туніс, Узбекистан, Республіка Молдова.

Популярність хортингу у світі спорту дедалі зростає, про що свідчить діяльність World Horting Federation, яка у різних країнах щороку реєструє нові національні федерації цього виду єдиноборств. На сьогодні офіційно зареєстровані Міністерствами юстиції інших держав національні спортивні федерації хортингу в таких країнах: Україні, Росії, Латвії, Словаччині та Вірменії. У світі хортинг набуває розвитку завдяки проведенню міжнародних навчально-тренувальних семінарів, програма яких містить питання організації і проведення тренувального процесу, підвищення рівня спортсменів, організації міжнародних змагань, суддівської практики та ін.

У календарному плані Всесвітньої Федерації Хортингу на кожний рік, раз на два або три роки плануються офіційні міжнародні змагання як серед дорослих,

так і серед юнаків, юніорів і молоді: Чемпіонат Світу, Кубок Світу, Чемпіонат Європи, Кубок Європи, відкриті міжнародні турніри. Країни, в яких найбільш динамічно розвивається цей вид спорту, – це Україна, Росія, Словаччина, Великобританія, Румунія, Франція, Німеччина, Іран, Вірменія, Азербайджан. Планування заходів з хортингу всеукраїнського та міжнародного значення здійснюється у співробітництві з Міністерством молоді та спорту України.

Під знаменами хортингу збирається дедалі більше провідних фахівців спорту з різних куточків України, переважна більшість яких мають вищу спеціальну освіту і є спеціалістами та магістрами з фізичного виховання. На даний момент хортинг включено до Єдиної Спортивної Класифікації України (ЄСКУ).

За результатами проведення офіційних спортивних змагань державними органами з фізичної культури та спорту понад 60 спеціалістам федерації хортингу присвоєно кваліфікацію „Тренер вищої категорії“, понад 40 суддям – звання „Суддя національної категорії“, понад 100 спортсменам із різних областей – вочасне звання „Майстер спорту України“.

Основна мета хортингу – охоплення оздоровчим рухом усіх верств населення України – від маленьких дітей до людей літнього віку, популяризація і підвищення ролі фізичної культури та спорту, патріотичне виховання, залучення дітей та юнацтва до здорового способу життя, відвернення їх від шкідливих звичок, виховання особистості в дусі добропорядності, патріотизму та любові до своєї Батьківщини. Безперечно, головний стрижень виду спорту хортинг – це багатовікові традиції, що передавалися від покоління до покоління, від часів сарматів – до Київської Русі, а далі – до запорозьких козаків.

Хортинг в Україні є важливою складовою загальнодержавної системи фізичної культури і спорту, патріотичного та духовного виховання молоді, відродження та вкорінення українських бойових традицій, зміцнення здоров'я, розвитку фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини шляхом залучення її до участі у спортивних, навчально-тренувальних семінарах, змаганнях та інших заходах фізкультурно-оздоровчого характеру [1; 2; 3; 4].

Таким чином, можна зробити **висновки**:

1. Слово „хортинг“ походить від назви відомого у світі славетного острова Хортиця, де була розташована Запорозька Січ, яка відіграла прогресивну роль в історії українського народу.
2. Хортинг офіційно визнаний Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту національним видом спорту України (наказ № 3000 від 21 серпня 2009 р.).
3. Станом на 1 січня 2014 р. членами Міжнародної Федерації Хортингу є 26 країн світу.
4. Хортинг сприяє зміцненню загальнолюдських принципів суспільства, обстоюючи питання збереження здоров'я; розвитку фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини; фізичної культури та спорту; патріотичного й духовного виховання дітей та молоді; відродження та розвитку українських бойових традицій у різних країнах світу.

5. Хортинг сьогодні – це регулярна участь у навчально-методичних і навчально-тренувальних семінарах; апробація правил змагань під час самих змагань різних рівнів; отримання кваліфікації – „Тренер вищої категорії“; присвоєння звання – „Суддя національної категорії“, присвоєння почесного спортивного звання – „Майстер спорту України“.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма гурткової (секційної) роботи „Хортинг“ для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів: навч. вид. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2012. – 268 с.
2. Остапенко О. Характерництво – ефективна форма фізичної підготовки запорозьких козаків / О. Остапенко, М. Зубалій // Фізичне виховання в школі. – 2000. – № 2. – С. 48.
3. Офіційний сайт Української Національної Федерації Хортингу. Федерація твоєї Батьківщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.horting.org.ua>.
4. Приступа Є. Н. Традиції фізичної культури / Є. Н. Приступа. – К.: ІЗМН, 1997. – С. 135–138.

REFERENCES

1. Yeremenko, E. A. (2012). *Navchalna prohrama hurtkovoї (seksiynoi) roboty Khortynh dlia uchniv 1–11 klasiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv* [The curriculum circle (sectional) of „Horting“ for students of 1–11 grades of secondary schools]. Kyiv: Palyvoda A. V.
2. Ostapenko, O., & Zubalii, M. (2000). *Kharakternytstvo efektyvna forma fizychnoi pidhotovky zaporozkykh kozakiv* [Characterize is effective form of fitness Cossacks]. *Fizychnе Vykhovannia*, 2, 48.
3. *Ofitsiyni sait Ukrainskoi Hatsionalnoi Federatsii Khortynhu. Federatsiia tvoiei Batkivshchyny* [Official website of the Ukrainian National Federation Horting. Federation is your homeland]. Retrieved from <http://www.horting.org.ua>.
4. Prystupa, E. N. (1997). *Tradytzii fizychnoi kultury* [Tradition of physical culture]. Kyiv: IZMN.